

The Book of Lancelot: The Middle Dutch Lancelot Compilation and the Medieval Tradition of Narrative Cycles / Bart Besamusca. Cambridge: D.S. Brewer, 2003. (Arthurian Studies 53). – ix + 210 p.; ill. ISBN 0-85991-769-X Prijs: £40.00

Dat het laatste woord over de *Lancelotcompilatie* nog niet is gevallen, is een waarheid als een koe voor iedereen die zich met Middelnederlandse Arturepiek bezig houdt. Maar dit fenomeen laat zich niet eenvoudig herleiden tot de stelling dat elke paradigmawisseling binnen de historische literatuurwetenschap het stellen van nieuwe vragen aan het bekende materiaal afdwingt – alsof de oude vragen inmiddels allemaal afdoende beantwoord zouden zijn. Een van die ‘oude vragen’ betreft de ratio achter de samenstelling van de *Lancelotcompilatie*: waarom werden bestaande vertalingen van *Lancelot propre*, *Queste del Saint Graal* en *La mort le roi Artu* verbonden met een reeks van zeven andere (al dan niet oorspronkelijke) Middelnederlandse Arturromans? En waarom werden de *Perchevael* en de *Moriaen* voor de *Queste vanden Grale* ingevoegd en de *Wrake van Ragisel*, *Die riddere metter mouwen*, de *Walewein ende Keye*, *Lanceloet en het bert met de witte voet* en de *Torec* tussen de *Queste* en *Arturs doet*? En wat is de reikwijdte van de ingrepen die de compiler pleegde in zowel de kern delen van de compilatie als in de geïnterpoleerde romans? Op sommige vragen is een partieel antwoord gegeven, op sommige zal waarschijnlijk nooit een sluitend antwoord komen (bij gebrek aan gegevens), maar dat deze vragen van vitaal belang zijn en blijven, wordt eens te meer duidelijk bij het lezen van deze monografie van de Utrechtse medioneerlandicus Bart Besamusca, Arturspecialist bij uitstek.

Het boek wil nadrukkelijk de *Lancelotcompilatie* beschouwen vanuit het perspectief van de cyclusvorming: het samenbrengen van eertijds zelfstandig circulerende teksten in een groter geheel met een nieuwe, eigen strekking. In vijf hoofdstukken (van ongelijke lengte) die samen drie stappen vertegenwoordigen, wil Besamusca zijn opvattingen over de compilatie als geheel beschrijven en onderbouwen. De eerste stap (hoofdstuk 1) is een probleemstelling en een methodologische terreinverkenning. De studie van cyclusvorming in middeleeuwse literatuur wordt geïntroduceerd, gekoppeld aan een introductie van het eigenlijke onderzoeksobject, de *Lancelotcompilatie*. De nadruk in die introductie ligt op de materiële en historisch-contextuele aspecten: de samenstelling en genese van de codex, de achtergronden van het geïncorporeerde mate-

riaal, identiteit en rol van kopiïsten, compiler, publiek en mogelijke opdrachtgevers. In de tweede stap (hoofdstukken 2, 3 en 4) krijgt de lezer een inhoudelijke bespreking van de samenstellende delen aangeboden, eerst van de kern delen, daarna van de geïnterpoleerde romans. Om de discussie te vergemakkelijken wordt elk van de constituerende delen in korte samenvatting gepresenteerd, waarna er een ruime bespreking volgt van de aard van de besproken teksten. Daarin ligt de nadruk op de bewerkingstechniek van de compiler (de onderlinge verbindingen tussen de verschillende delen) en de verhouding tot de eventuele bronteksten. Dit laatste gaat verder dan het 'klassieke' bronnenonderzoek en sluit wel degelijk een veel ruimer georiënteerd onderzoek naar intertekstuele verbindingen in (hetgeen overtuigend laat zien dat de als 'oorspronkelijk Middelnederlands' te boek staande romans niet los van de Europese Arturtraditie gezien mogen worden). In de derde stap staat de compilatie als nieuwgevormde cyclus ter discussie, waarbij Besamusca de Europese horizon opzoekt in een vergelijking met drie Oudfranse Arturcycli (in de handschriften Paris, BN, f.fr. 1450, Chantilly, Musée Condé, Ms. 472 en Paris, BN, f.fr. 112), met Thomas Malory's *Morte Darthur* en met de Duitse Arturcyclus in Ulrich Füetters *Buch der Abenteuer*.

Besamusca's *The Book of Lancelot* is hiermee een ruim opgezette monografie te noemen en een veelzijdige studie. Een belangrijk facet van die veelzijdigheid is de keuze voor een Engelstalige uitgave. Daarmee richt Besamusca zich expliciet op een heel ruim publiek, waarbij 'ruim' niet geïnterpreteerd dient te worden als 'inclusief de belangstellende leek', maar veeleer als een verwijzing naar de anderstalige specialist op het gebied van de middeleeuwse literatuur. Met dit boek wordt de Middelnederlandse Arturpiek in het algemeen en de *Lancelotcompilatie* in het bijzonder op grootschalige wijze ingebracht in de internationale discussie over middeleeuwse Arturpiek. In de presentatie van de compilatie zelf, maar ook in de getoonde beheersing van de inmiddels toch omvangrijke onderzoeksliteratuur zet Besamusca zichzelf neer als een overtuigend internationaal pleitbezorger voor de rijkdommen van de Middelnederlandse Arturliteratuur.

En dat is een verdienste die zonder meer opweegt tegen de veelvuldige *déjà-lu*-ervaringen die de welingevoerde medioneerlandicus staan te wachten bij een lezing van de eerste vier hoofdstukken. Wat voor een buitenlandse lezer ongetwijfeld functioneert als een *eye-opener* met een hoog informatief gehalte, dat zal op de medio-

neerlandicus nogal eens de indruk maken van een tamelijk routineuze *status quaestionis* waarbij het gebodene in diepgang en detail niet altijd recht doet aan alle facetten van de besproken teksten. Maar dit wil zeker geen fundamenteel bezwaar zijn; het is een logisch gevolg van het gekozen perspectief en het beoogde publiek.

In het vijfde hoofdstuk daarentegen worden ook de specialisten van eigen bodem uitgedaagd. Helmaal nieuw is de materie niet – er wordt evident voortgebouwd op de resultaten van het Amsterdamse congres rond cyclusvorming (waarvan de proceedings ondergebracht zijn in B. Besamusca e.a. (red.), *Cyclification. The Development of Narrative Cycles in the Chansons de Geste and the Arthurian Romances*. Amsterdam 1994) – maar de uitwerking van de vraag naar de cyclusvorming in de compilatie krijgt hier in ruimere mate handen en voeten. Besamusca verkent de bovengenoemde cycli uit de Franse, Engelse en Duitse traditie, maar gaat ook te rade bij recent onderzoek daarvan. Met name het werk van Povl Skårup biedt interessante aanknopingspunten. Skårup stelde vijf criteria voor waaraan een cyclus zou moeten voldoen om als een echte cyclus beschouwd te kunnen worden: 1. minimaal twee constituerende teksten (die nog als separate tekst herkenbaar moeten zijn), 2. in inhoudelijke logische (chronologische) volgorde opgetekend in een handschrift, 3. waarin avonturen van dezelfde c.q. verwante protagonisten de leidraad vormen, 4. door interne 'links' onderling verbonden en 5. voorzien van signalen (cross-references, bewerkingspatronen) die op cyclusvorming wijzen. Vanuit deze criteria redenerend komt Besamusca probleemloos tot de conclusie dat de *Lancelotcompilatie* als een narratieve cyclus te beschouwen is. In de vergelijking met de andere cycli kan hij vervolgens het beeld van de compilatie nog wat scherper stellen: de eigenheid van elke cyclus wordt immers niet bepaald door de mate waarin ze aan Skårups criteria voldoen, maar door de keuze van de constituerende teksten en de wijze waarop deze bewerkt werden en samengevoegd. Deze comparatieve bespreking van aspecten als verbinding van historische en episodische Arturromans, verkortingen en veranderingen in bronteksten, eigenhandige toevoeging van verbindende tekstdelen, interne inconsistenties, structurering van het geheel en toegepaste verteltechnieken, zet aan tot het opnieuw doordenken van de compilatie als geheel en is als zodanig zeker ook van belang voor medioneerlandici voor wie de *Lancelotcompilatie* geen gesloten boek is. De conclusies die uit deze bespreking volgen – dat de compiler streefde naar intrinsieke samenhang en een inhoudelijke ambivalentie bewerkstelligde – zijn *an sich* plausibel, maar tegelijkertijd ook van

beperkte reikwijdte: naast de overtuigende literair-technische analyse en beschrijving van de compilatie komt de betekenis van het geheel maar in zeer beperkte mate aan bod. Was de compiler dan niet meer dan een verzamelaar die eenvoudigweg bijeenbracht wat hij aan teksten te pakken kon krijgen, of ligt er aan de samenstelling van de cyclus een inhoudelijk plan ten grondslag? De interpolatie van de *Perceval*-bewerking en de *Moriaen* laat weliswaar zien dat de compiler de interne logica van het grote geheel probeerde te respecteren, maar de interpolaties vertonen ook breuken met deze verhaallogica (Percheval die ná de *Queeste vanden Grale*, in *Walewein ende Keye* bijvoorbeeld, toch als handelend personage optreedt). Maar deze overweging laat buiten beschouwing wat er met de geïnterpoleerde romans aan ‘nieuwe zingeving’ gerealiseerd wordt, een kwestie die des te prangender is voor de andere geïnterpoleerde romans. Is de interpolatie van die vijf romans tussen de *Queeste vanden Grale* en *Arturs doet inderdaad* ‘a compositional error and an enigma’ (p. 164) of is er een dieperliggende inhoudelijke motivatie die ons tot op heden ontgaat? Als er geen steekhoudend inhoudelijk concept achter deze demarche schuilgaat, moeten we dan niet concluderen dat de compiler iemand was met meer ambitie dan talent? Dit zijn vragen waarmee ik aan het einde van mijn lezing blijf worstelen en die voor mij indicatief zijn voor de kracht en de zwakte van dit boek. Het roept grote vragen op die de vitaliteit van het onderzoek aantonen en waarborgen, maar tegelijkertijd schuilt er iets ontmoedigends in: als iemand met de eruditie en ervaring van Besamusca hier niet verder lijkt te komen, wie dan wel? Of presenteert Besamusca hiermee nu juist – voor zichzelf, maar zeker ook voor de vakgenoten – een flinke kluit voor verder onderzoek?

Dit is een belangrijk boek over een even groots als intrigerend fenomeen uit de Middelnederlandse letterkunde. En waar het boek voor een niet-Nederlandstalig publiek de discussie op omvattende en uitnodigende wijze opent, daar wordt de discussie voor de ingewijden zeker niet gesloten, integendeel. Ook Besamusca realiseert zich heel wel dat het laatste woord over de compilatie nog niet gevallen is, zoals hij in de laatste regels van *The Book of Lancelot* (p. 189) letterlijk aangeeft.

Geert H.M. Claassens